

Рецензії

ТВОРЧИСТЬ МИХАСЯ ТКАЧА В РЕЦЕПЦІЇ КРИТИКІВ І ЛІТЕРАТУРОЗНАВЦІВ

Творчий портрет Михася Ткача. Від любові до болю /
Упоряд. В. Сапон. – Чернігів: Десна Поліграф, 2013. – 224 с.

В українській науці про літературу давно вже склалася певна традиція публікації видань, присвячених осмисленню творчості того чи того письменника. Зокрема, це такі збірки і книжки літературно-критичних матеріалів: “Про Олеся Гончара” (1968), “Про Павла Безпощадного – поета й людину” (1970), “Про Леоніда Вишеславського” (1974), “Про Юрія Збанацького: Літературно-критичні матеріали” (1974), “Малишкові Дороги: Спогади про Андрія Малишка” (1975), “Про Миколу Ушакова” (1977), “Про Андрія Головка: Спогади. Статті” (1980), “Про Юрія Смолича: Спогади. Статті” (1980), “Про Леоніда Первомайського” (1981), “Про Миколу Бажана” (1984), “Слово про Гончара” (1988) та ін. Це свідчення незмінного інтересу критики й літературознавства та читацького загалу до творчості письменників, яких сьогодні вже називаємо класиками. У радянський час такі книжки випускалися переважно до ювілеїв письменників, і тому незрідка в них можна було зустріти і матеріали, які до критичного жанру мали досить відносний стосунок, дещо урочистий тон і строкатість збірок у цілому тощо. Але так чи так із цих видань чітко й виразно окреслювалось обличчя конкретного митця, його еволюція, головні риси ідейного та образного світу, індивідуальна манера письма.

Одне слово, “колективні” літературні, портрети попри зауваження й побажання окремих рецензентів, загалом виправдовували себе.

Щодо подібних видань про мистецький доробок талановитих наших сучасників, на жаль, мусимо констатувати, що їх зовсім немає. Десятки яскравих митців перебувають на маргінесах наукових зацікавлень: почасти ми воліємо порпатися у вузькому колі вже відібраних часом видатних постатей та по крихтах вибіруємо архівні свідчення, відшуковуємо шпаринки й лакуни в заїжджених темах замість того, щоб сміливо розорювати цілину, збагачувати критику й літературознавство новими цікавими фактами, спостереженнями та узагальненнями.

Отже, збірка літературознавчих нарисів, критичних статей і рецензій

“Творчий портрет Михася Ткача. Від любові до болю”, що побачила світ наприкінці 2013 р., стала першою ластівкою в царині вивчення художніх здобутків кращих митців сьогодення.

“Колективна” праця відкривається уривком із листа Анатолія Дімарова до Михася Ткача від 13 листопада 2007 р.: “Дорогий Михасю! Прочитав Ваше “Сині очі Маньки”, прочитав і закам’яніло застигнув. Це – проза високого ґатунку.

Точна, зрима, об’ємна, кожна фраза пульсує життям. Де Ви в біса ховались від мене?”.

Безперечно, наведений відгук відомого письменника, патріарха української літератури А. Дімарова, немов камертон, настроює читача на хвилю рецензії небуденного явища в нашому письменстві, як, зрештою, і рецензія іншого майстра прози В. Дрозда на

рукопис книжки М. Ткача “Світло в долонях”.

Поглиблюють наше уявлення про пластику прозописьма Михася Ткача рецензії та відгуки С. Реп'яха, М. Адаменка, В. Сапона, Р. Кухарука, С. Шевченка, А. Соломка, О. Забарного, П. Сороки, Л. Степовички, О. Гарачковської, Н. Тубальцевої та інших письменників, критиків і літературознавців.

“Чому я вірив у Ткача? Передовсім тому, що він – людина від землі, від плуга, з ясною метою, цілеспрямованим характером. А ще – він наскрізь український, органічний, бо “виріс із рідного ґрунту”, молиться йому порепаними пучками, молиться ціпом і косою, батогом і посторонками, тракторним кермом і кельмою”, – зауважує С. Реп'ях у спогаді про дебютні публікації прозаїка.

“Адвокатом покалічених душ” назвав Михася Ткача С. Дзюба, “творцем дивовижної країни” – Людмила Студьонова. І кожен із критиків, безумовно, має право так ідентифікувати одного з найяскравіших сучасних майстрів прози.

Варто наголосити, що Ткачева творчість навіть у похмурі для України часи “багряними громами” пробуджувала у спраглих душах читачів світле почуття любові до рідного краю. І в цьому непроминальна вартість художнього доробку письменника, його “Спадок” (так називається одна з останніх його збірок).

Прикметною позитивною рисою рецензованого колективного літературного портрета є те, що в ньому риса за рисою, штрих за штрихом відтворено особливості стилю й манери Михася Ткача – про них, до речі, з розрізнених критичних матеріалів у пресі не завжди дістанемо чітке й виразне уявлення.

Неабиякий інтерес викличуть у читача і світлини із сімейного архіву письменника, розміщені у виданні. На них – Михайло Ткач, батько Михася Ткача; Ганна Ткач (Зубок), його мати; майбутній прозаїк серед своїх однокурсників, учнів шостою класу Ленінівської семирічної школи; під час служби в танковій частині в пустелі Кара-Кум; з пензлем у руках та ін. Вони вдало доповнюють наші уявлення про

улюбленого майстра української прози.

Автори літературно-критичних матеріалів зазначають: “Персонажі творів Михася Ткача сильні духом і незламні, чесні особистості, що творять добро на землі” (О. Брик); “Михасю Ткачу притаманне проникливе світобачення. Прозаїк уміє помітити цікаве там, де інші бачать лише буденне. Його казкова епіка проникнута гострою проблематикою і має відчутні прикмети сучасності. Сюжети казок Михася Ткача будуються на протиставленні добра і зла, сонця і мороку, краси і потворства” (О. Гарачковська).

Р. Кухарук відзначив, що повість “Гірка ягода калини” “є безперечним набутком української літератури”. В. Чепурний книжку “Багряні громи” назвав “плачем по Україні, якої вже нема. Тої України, в якій картопля пахла землею, а не хімікатами, співали на кутку дівчата, а не магнітофон, люди ходили в гості до сусідів довгими осінніми та зимовими вечорами, а не вилуплялися в телевізор”.

“В оповіданнях Михася Ткача багато мрій, які не справдилися, нерозділеного кохання, туги, відчаю. Його персонажі – дивакуваті невдахи, котрі чомусь ніяк не прилаштуються до цього життя. Вони бунтують, зворушливо люблять, мешкають поруч з нами – вразливі й горді. Але вони – справжні”, – констатував С. Дзюба.

“Письменник любить своїх земляків такими, які вони є. Ніби вони йому рідні. Він нікого не перевиховує, не засуджує, не виправдовує. Єдине – намагається зрозуміти кожного: жінку, яка наївно вірить у перемогу справедливості у сталінські часи; відчайдуха-гуляку, що заплутався у своїх почуттях; вдову, яка не вірить, що живі мають думати про живих”, – написала Надія Тубальцева.

Не може не привернути увагу читача уривок із листа Лесі Степовички: “...Уважно прочитала Ваш “Осінній акорд” – серце стислося за першим разом, а за другим – сльози полилися з очей. Як усе схоже, в нас українців, – і та ж сама хата, і та ж бідна натруджена мати, і та ж картопелька, дрібненька, несортова, на яку стільки пішло маминого здоров'я й часу. Тільки й того, що моя ще жива. І цей фінал з продажем картоплі,

і дідок, ніби ж свій, український, а нежалісливий, хитренький. Який в цім Вашім прекраснім оповіданні глибокий національний трагізм, яка щемна проза, мабуть, це неокласицизм, так? Бо – знову-знову скажу! – який відчувається вплив Вашого великого класика-земляка М. Коцюбинського (якого я разом із В. Стефаником шалено люблю). Знову постає цей "маленький грішник", ця вічна тема сина й матері, невідворотність її смерті, і його синовньої провини. Браво, браво, пане Михасю! Я – лишаюся пристрасною прихильницею Вашої прози".

Можна цитувати ще багато інших дослідників, які штрих за штрихом, мазок за мазком кидають на палітру нашого уявлення про творчість непересічного майстра прози.

Стосовно упорядкування, у цілому сумлінно здійсненого Володимиром Сапоном, є лише кілька зауважень і побажань. Звісна річ, щиро вдячний упорядникові за те, що вмістив у книжці написаний автором цих слів літературознавчий нарис "Світ правди й краси" та інші критичні статті і рецензії. Однак матеріалів одного й того ж самого дослідника в колективному виданні явно забагато. Варто було уважніше переглянути нотатки, електронні ресурси, відгуки про творчість прозаїка у періодиці. Книжка могла б поповнитися ще деякими змістовними й цікавими матеріалами (зокрема, видавничими рецензіями на рукописи Михася Ткача, читацькими листами).

Наведу лише уривок із видавничої рецензії Григорія Кулеби від 18 листопада 1981 р. на рукопис другої збірки М. Ткача "Світло в долонях": "...новий рукопис... оповідань переконав мене у тому, що це цілком сформований, цікавий, і, не боюся цього слова, і відповідаю за нього, досить вправний і своєрідний письменник. Можливо, у нього є щось від Стефаніка, надто ж од справжнього майстра сучасного українського оповідання Григора Тютюнника, але то

прекрасне і похвальне наслідування. Власне, й не наслідування, а скоріше примноження традицій високого мистецтва. Щедре колоритом письмо, природне, не притягнуте "за вуха" психологічне осмислення характерів, доль героїв багатьох оповідань рукопису дає підстави чекати від молодого автора багато, звичайно, в майбутньому. Таке моє загальне враження від ознайомлення із новою збіркою Михайла Ткача".

Врешті-решт, можна було замовити авторитетним дослідникам літератури статті про аналіз кращих збірок і навіть окремих творів Михася Ткача, про його редакторську діяльність тощо. Певен, якби така пропозиція надійшла, радо відгукнулися б і колеги-письменники. Варто було подати також бодай коротку бібліографію творів Михася Ткача та літературно-критичних матеріалів про нього.

Попри сказане, однак, можна впевнено констатувати: збірка літературно-критичних матеріалів про Михася Ткача, який активно і плідно працює в художній літературі, не тільки дає уявлення про яскраву творчу особистість митця, а й створює доволі об'єктивну картину розвитку нашого письменства останніх десятиліть.

Сприйняття будь-якої книжки, а надто колективної, – відкритий творчий процес, що обумовлює її живе існування. Говорячи про видання подібного характеру, чомусь прийнято називати їх "підсумковими". Але в цьому разі бачимо, що рух триває, зберігаючи найцінніше з попереднього. Утім, проникливо щира, об'єктивно безпосередня книжка "Від любові до болю" і справді є своєрідною підсумковою працею, яка, проте, не ставить усіх крапок над "і", залишаючи великий простір для роздумів критикам і літературознавцям, учителям, студентам і учням старших класів, які вивчають творчість Михася Ткача на уроках літератури, – усім небайдужим до українського запашного слова.

Отримано 4 грудня 2014 р.

*Володимир Кузьменко
м. Київ*

